

Innan man blivit självklar doktor

Thomasine Kushner, David Thomasma, eds. **Ward ethics. Dilemmas for medical students and doctors in training.** 265 sidor. Cambridge: Cambridge University Press; 2001. Pris ca 330 kr. ISBN 0-521-66452-7.

Recensent: Reet Arnman, doktorand i medicinsk etik, Karolinska institutet, Stockholm.

II Detta är en bok om praktiska svårigheter i vårdvardagen. Titeln »dilemmas« inskränker sig här inte till den betydelse de ofta fått under senare år i medicinetisk litteratur: att det finns två, ofta dramatiska, alternativ (som att koppla ur respiratorn eller inte). »Ward« står som ett samlingsbegrepp för alla de platser där blivande läkare och unga läkare arbetar med patienter.

Berättelserna har äkthetens prägel

Bokens kärna är historier, berättade av medicinstudenter och läkare under utbildning. Också äldre kliniker, ger sina bidrag. Någon berättar om att han efter många år fortfarande känner obehag vid tanken på hur han första gången satte ner en sond utan tillräcklig kunskap eller hjälp. Historierna är avidentifierade men har så många distinkta detaljer kvar att de behåller en äkthetens prägel.

En första del handlar om problem vid arbete med patienter, den andra delen om socialiseringen in i doktorsvärlden. Delarna är uppspaltade i kapitel med rubriker som »The limits of compassion«, där både avgränsningsförsök, »Does being a doctor include being a social worker?«, och svårigheter med att engagera sig väldigt mycket, »I took a bus to his house on my day off«, ingår.

Berättelserna kommenteras av flera personer, vilket ofta ger en ny relief åt innehållet. Enstaka kommentarer är ganska pompösa. Någon berättar om en präst som stannade en lång stund och pratade med bekanta i korridoren så att han inte hann in i rummet innan en sjuk

dött. Berättaren undrar om familjen, som bett att prästen skulle komma, borde få veta. Kommentatorn svarar att prästen är värd respekt redan för att han arbetar på sjukhus, och vem är den som kan döma? (Sidan 84.)

33 medförfattare är från USA, 13 från andra länder (Kanada, Nederländerna, Frankrike m fl). I texten framgår att arbetsförhållanden och behandlingstraditioner är olika men gör på inget sätt berättelserna svårforcerade.

Teori och praktik

De flesta berättelserna är från tiden innan man själv uppfattar sig som doktor; när kroppsundersökningen av unga kunde bli genant och få en sexuell laddning (vilket en av historierna handlar om). Trötthet och motvilja mot situationer och en viss sorts patienter tas upp. Bakom berättelserna ligger en fråga om vad en bra läkare är i vårt samhälle, men den diskussionen förs inte i direkt form i boken.

Kommentarerna läses inte in med analys enligt de sk medicinetiska principerna, dygdetik eller annan teoretisk mall. I en engelsk tidskrift omtalades bokens innehåll som »narrative ethics at its best«, men jag vet inte om man behöver sätta en sådan stämpel på berättelserna: i begreppet narrativ etik ligger att det finns en »etik« färdig, som man kan berätta om.

Bokens sätt att ta upp moralfrågor är inte en, jämfört med akademiskt förankrad etik, sekunda form, bara en annan, som tyvärr för närvarande är satt på undantag. Allt kan inte uttryckas med något enskilt teorisystem. För att ta ett exempel utanför denna bok: I en tidning återkommer då och då debattinlägg om det tidiga fostrets moraliska status kontra kvinnans rätt till sin egen kropp. Hur många gånger man än upprepar argument inom denna sfär kan man med detta inte fånga det moraliska resonemang hos någon som säger att frågor om det tidiga fostrets status är av mindre vikt än frågor om hur den gravida kvinnan ser på sin möjlighet att ge ett barn ett acceptabelt liv.

Underlag för diskussion

Varje sektion avslutas med frågor att ha som underlag vid diskussion. I slutet av boken föreslås utbildning i form av textvärderiska ronder och studentseminarier, där studenter själva får ta upp egna patientfall för diskussion. Seminariernas ändamål skulle inte bara vara att deltagarna skall få prata igenom vad de bär på utan också att de skall finna alternativa vägar att handskas med situationer.

För att få en god atmosfär föreslår bo-

kens epilogförfattare att seminarierna skall ledas av en neutral person, utanför den direkta medicinska hierarkin.

För studenter och handledare

Boken måste vara användbar både för studenter och för dem som handleder. Jag vill tillägga att jag tycker att den har varit rolig att läsa och den har fått mig att tänka vidare på hur man införlivas med ett yrkes- och samhällssystem där det för en enskild doktor är svårt att stå emot också om hon/han tycker att vissa uppgifter eller krav är orimliga. Priset är dessutom inte avskräckande.

Boken borde kunna införlivas med många klinikbibliotek och lämpar sig väl för att ta fram och läsa en eller annan av de korta berättelserna när man har en kort stund över.

Samlad kunskap om självmord och preventionen

Jan Beskow, red. **Själv mord och självmordsprevention. Om livsavgörande ögonblick.** 378 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2000. ISBN 91-44-00162-2.

Recensent: Lars Jacobsson, professor i psykiatri, Norrlands Universitetssjukhus, Umeå.

II Själv mord är ett specifikt mänskligt fenomen. Enligt WHO dör årligen en miljon människor i världen till följd av självmord, och uppskattningsvis försöker tio gånger fler ta sitt liv. I Sverige är självmorden den vanligaste dödsorsaken bland medelålders män och kommer som dödsorsak nr 2 bland kvinnor i samma åldersgrupp efter tumörer. Detta konstaterar Danuta Wasserman i förordet till det som kommer att bli den själv-

klara handboken när det gäller självmord och självmordsprevention i Sverige. Ända in på 1960- och 70-talen sågs självmordet som något oundvikligt. Det är först under senare delen av 1900-talet som insikten vuxit om att självmord kan förebyggas.

Framstående specialister

Jan Beskow är den person som i Sverige sannolikt har haft det största inflytandet när det gäller att påverka utvecklingen av kunskapen om självmord och hur man tar hand om självmordsnära människor och framför allt förebygger självmordshandlingar.

I den här boken har han samlat några medförfattare, som skriver om olika specialområden. Självmord bidrar han med några grundläggande kapitel om definitioner och arbetsmodeller när det gäller preventivt arbete, det nationella programmet, epidemiologi, samtalen med självmordsnära människor, de etiska frågorna och kanske det mest intressanta kapitlet, där han skriver om självmordets historia.

Danuta Wasserman, som innehar den särskilda professuren i suicidologi vid Karolinska institutet, skriver om olika strategier för det självmordsförebyggande arbetet utifrån stress-sårbarhetsmodellen. Agnes Hultén, som är barnpsykiater, skriver om prevention bland barn och ungdomar, och Bo Runesson skriver om det praktiska arbetet med självmordsnära människor som gjort självmordsförsök och hur man bör arbeta med detta inom primärvård och på sjukhus. Margda Waern behandlar självmord bland äldre, och i ett kapitel ges några personliga erfarenheter från personer som själva upplevt självmordsproblematiken, antingen som en som själv försökt ta sitt liv och levt i den ångesten eller som barn till en person som till slut tog sitt liv.

Omfattande kunskap i pedagogisk form

Genomgående i boken är insikten om att ingen människa egentligen vill dö, utan helst skulle vilja leva vidare om livet vore lite mindre plågsamt och omöjligt att leva. Detta utgör samtidigt en grund för det preventiva arbetet. Boken är mycket omfattande (378 sidor) och vilar på ett stabilt empiriskt underlag. Det forskas mycket, inte minst i Sverige, utifrån olika aspekter på självmordet. Under senare år har ett femtontal avhandlingar presenterats inom suicidologi.

Upplägget är mycket pedagogiskt, nästan alltför grundligt emellanåt i sin ambition att förklara och klarlägga. Självmordspreventionen har nu, inte minst genom Jan Beskows tålmodiga

arbete, blivit en naturlig del av arbetet på de psykiatriska klinikerna, och det finns också nätverk av större eller mindre omfattning runt om i landet där man arbetar tillsammans över institutions- och organisationsgränserna.

Effektiv självmordsprevention

En viktig faktor i utvecklingen av det självmordspreventiva arbetet har också varit och är SPES (Riksorganisationen för suicid prevention och efterlevandes stöd). Självmordstalet har sjunkit under senare år i Sverige.

Även om det är svårt att leda i bevis att någon särskild självmordsförebyggande insats har varit verksam torde det vara ofrånkomligt att konstatera att tillsammans har dessa olika ansträngningar givit till resultat att nu betydligt färre tar sina liv än för bara tio år sedan, och Jan Beskow har spelat en central roll i den här processen.

Mästare i att se och förundras visar samspelet i naturen

Nils-Erik Landell. **Bokskorpionen. Essäer om naturen och böckernas värld.** 227 sidor.

Stockholm: Carlsson Bokförlag; 2001. ISBN 91-7203-370-3

Recensent: Aimon Niklasson, med dr, fil dr, överläkare vid neonatalenheten, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Göteborg.

■ Det är väl inget vanligt kommersiellt trick att pryda sin bok med en bokskor-

pion (klokryppare), i det här fallet graverad av Palmstruch redan 1809, och jag hoppas att detta inte skrämmer någon från att förvara den på sitt nattduksbord, för att läsas i portioner i vintermörkret.

Mångsidig läkare

Landell har många strängar på sin lyra, vilket inte minst titlarna på de ca 40-tal böcker som han skrivit sedan 1960-talet belyser. Av dessa är »Fågeldöd, fiskhot och kvicksilver«, »Välfärd till döds« samt »Sjaunja« de som allra mest etsat sig fast i minnet.

Som orädd miljökampe, entomolog, augur och lärd bokmal samt professionellt kunnig om människans psyke lyckas Landell som få att ur egna upplevelser och böckernas oceaner av anekdoter förmedla väsentlig kunskap och att i det lilla se det stora, ibland med hjälp av fina fotografier och bilder.

Bisarr konstellation essäer

Essäformerna ger extra stor frihet och förefaller till en början ha en något bisarr konstellation. Vad sägs om en livfull beskrivning av bokens konung i läslampanns gula sken och dennes levnadsbetingelser, möten med en rad sällsynta fåglar och dess beteenden, William Turner, Ekolsund, Tulipomani (mycket trädgårdshistoria), Linné och de ädla dryckerna (inte heller Landell har lyckats lösa mysteriet med Bellmans pimpinella), Mårten Sjöbeck (SJs Nils Holgersson) samt Carl von Linné och Harry Martinsson.

Tack för hjälpen!

Om dessa senare skriver Landell som underrubrik att de är mästare i att se och förundras. Detta skulle kunna vara ett självbiografiskt understatement från en av vår tids främsta utövare av denna tradition. Tack för att du hjälper även oss att se och förundras – över samspelet i naturen, mångfalden och enfalden (människans inte alltför smickrande roll i livets kretslopp). •